

KESKUSTELUA

Filosofia luokitusta auttakoon!

— kommentteja Raili Kaupin kirjoitukseen »Kirjastotiede ja filosofia»¹

Tunnustan ajatelleeni — julkisestikin —, että kirjakokoelman systemaattinen järjestys eli luokitus voisi antaa maailmastamme enemmän tai vähemmän objektiivisen käsityksen. Tämän ajatuksen synnyttäjänä on ollut se hyvin käytännöllinen huomio, että todellisuus useimmiten vääristyy luokitusjärjestelmien rakennepuutteiden ja luokitusta soveltavien asenteiden takia.

Olen myös ajatellut, että epätydyttävästi todellisuutta heijastavia luokitusjärjestelmiä täytyy kehittää. Mutta onko sellaiseen tarvetta? Raili Kauppi suhtautuu hyvin skeptisesti mahdollisuuteen hakea kirjastofilosofiasta apua todellisuuden hahmottamisessa luokitusjärjestelmien kautta. Hänen mukaansa parhainkin »järjestetty kokonaisuus» voi vain avata näköaloja, ei antaa adekvaattista kuvaa kulttuurin kokonaisuudesta.

Ehdottoman tyhjentävää kuvaa tuskin voi vaatiakaan. Mutta eikö olennaista ole se, pyritäänkö luokitusta ylipäätänsä kehittämään kohti suurempaa adekvaattisuutta vai tyydytäänkö saavutettuun tasoon?

Filosofian tehtävänä on helpottaa olemassaolevan ja ennakoitavan informaation käsitteellistä, abstraktia hallintaa. Se puolestaan on minkä tahansa systematiikan adekvaattisuuden parantamisen edellytys. Filosofian tällainen käyttö ei mielestäni ole mitenkään ristiriidassa käytännöllisyyden pyrkimysten kanssa. On tärkeitä, että etsitty löytyy vaivattomasti. Mutta se ei riitä, jos

ymmärrämme luokituksen muunakin kuin vain hakutekniikkana.

Mitä Raili Kaupin skeptiseen suhtautumiseen voi liittyä, selviää kirjoituksen kohdassa, jossa otetaan kantaa filosofian ja käytännön kirjastotyön etiikkaan. Ensin RK toteaa, että »Kirjastofilosofian kannalta ihmisen kehitys on päämäärä, jolla on itseisarvo; kirjat ovat tämän kehityksen välineitä.»² Vaikuttaa kuitenkin siltä, että luokitusjärjestelmä ei saa tällainen väline olla.

RK nimittäin toteaa, ettei edellä siteerattu ajatus anna kirjastonhoitajalle oikeutusta henkilökohtaisen arvomaailmansa heijastamiseen kirjastotyössä: »Kasvattajan roolin eksplisiittinen omaksuminen on tunnetusti tehokas tapa karkoittaa asiakas kirjastosta.»² Kuitenkin on sallittua antaa herätteitä ja virikkeitä mm. kirjojen näyttölepanolla ja informaatiolla, kerhotoiminnalla ja esitelmillä.

Jos oletamme mielivaltaisen kirjaston luokitusjärjestelmän sellaiseksi, josta kirjastonhoitaja löytää mitä hyvänsä nopeasti ja varmasti, ollaan käsittäkseni ihanteessa, jota RK tarkoittaa. Subjektiivisuutensa kätkevä kirjastonhoitaja palvelee tietoista asiakasta tehokkaasti antamatta luokituksen ongelmien hämätä ihmisen kehitystä.

Mutta todellisuudessa luokittaminen ja haku ovat vain joskus näin helppoja. Suomalaisen 10-järjestelmänkin hahmottaminen voi asiakkaalle olla hankalaa, koska se sisältää joukon ratkaisuja, joita ei voi johtaa sen paremmin arkilogiikasta kuin mistään tunnetusta tieteiden systematiikastakaan.

Tässä tilanteessa vain kirjastonhoitajan (luokittajan, luokituksen suunnittelijan) subjektiivisella korjauspanoksella voidaan korjata luokitusjärjestelmien epäjohtonmukaisuuksia ja supistaa mm. tiedonkehityksen viivettä käyttäjän kannalta.

Mutta lukemattomiin erillisiin subjektiivisiin korjauksiin hajautunut järjestelmä ei voi toimia parhaalla mahdollisella tavalla. Sen tarvetta vähennetään pyrkimällä kohti entistä adekvaattisempaa luokitusta.

Pyrkimys parempaan ei merkitse, että meidän tulee jäädä odottamaan ehdottoman adekvaattista systematiikkaa. Tärkeitä on edes filosofisella tasolla minimoida luokituksessa olevat todellisuutta vääristävät piirteet ja rakenteet, vaikka niillä olisi tukeanaan kuinka pitkä akateeminen traditio hyvänsä.

Tutkimalla eri yhteisöjen tapoja järjestää kirjallinen ja muu tallennettu kulttuurinsa voi epäilemättä oppia paljonkin siitä ajattelusta, joka ko. yhteisössä hallitsee. Tuskin voi olla silti mitenkään haitallista pyrkiä lisäämään tällaisten järjestyneiden systemien adekvaattisuutta, varsinkin jos vaihtoehdona on todellisuuden ilmiöiden väkivaltainen sovittaminen perinteisiin ajatuskaavoihin ja niiden materiaaliin hyllyvastineisiin.

Minulle luokitus merkitsee enemmän kuin vain apaa järjestää kokoelmat. Haluttiin tai ei, luokitusjärjestelmä heijastaa todellisuutta jollain tavalla. Tällä puolestaan on hyvin käytännöllisiä vaikutuksia sekä kirjastonhoitajien työssä että kirjastojen käyttäjien elämässä.

Kysymys tieteiden järjestelmästä ja abstraktista systemoinnista on filosofinen. Erilaiset mahdolliset lähestymistavat ja näkökulmat eivät kuiten-

¹ Kauppi, Raili, Kirjastotiede ja filosofia. Kirjastotiede ja informaatiikka, 1 (3): 54—57, 1982.

² Emt. s. 56.

kaan häivyttä sitä tosiasiaa, että syntyvien heijastusten lähteenä on objektiivinen maailma, jossa eri tieteillä on lainmukaiset suhteensa täysin riippumatta siitä, tajuammeko niitä vai emme. Luokitusfilosofoinnin eräänä keskeisenä tehtävänä pidän näiden lainmukaisten suhteiden ymmärtämistä. Se on loppujen lopuksi hyvin käytännöllinen tehtävä ja edistää ihmisen kehitystä.

Heikki Poroila

FK, kirjastonhoitaja, Sotkamon kunnankirjasto

Edellisen johdosta

Kirjastotiede ja informatiikka -lehti on antanut minulle tilaisuuden tutustua Heikki Poroilan kommentteihin. Ilahtuneena siitä, että kirjoitukseeni herättää keskustelua, haluaisin esittää muutamia huomautuksia.

Olen itsekin joskus ajatellut, että ideaalinen kirjaston luokitus ja sen perusteella järjestetty kirjakokoelma voisivat antaa kokonaiskäsityksen — joskaan ei todellisuudesta sinänsä, koska siihen nähden tietomme on rajoitettu ja näkökulmastamme riippuva — ainakin siitä todellisuuden kuvasta, jonka tieteellinen ja filosofinen ajattelu on tähän mennessä pystynyt rakentamaan. Lähempi perehtymisen luokituksen teoriaan ja käytäntöön on kuitenkin tuonut näkyviin joukon tähän liittyviä vaikeuksia.

Tiede ei ole valmis eikä tule valmiiksi. Se antaa todellisuudesta vajavaisen ja uusien oivallusten myötä muuttuvan kuvan. Se avaa odottamattomia näköaloja aina uusiin suuntiin ja kasvaa järjestyksissä, jotka eivät ole sovittavissa yhtenäiseen jonoon. Itse tieteiden järjestelmä — sellaisena kuin sen tunnemme — kehittyy ja siihen kasvaa uusia tutkimusalueita, jotka vaikuttavat entistenkin suhteisiin. Olemme itse asiassa tämän kehityksen alkuvaiheessa. Tieteellisen ajattelun historia on erinomaisen lyhyt verrattuna ihmisen historiaan.

Kirjaston luokitusjärjestelmät ovat syntyneet ja syntyvät tämän kehityksen rajaamissa puitteissa. Ne seuraavat pakosta keksintöjen jäljessä. Kun luokitus on saatu valmiiksi — mikä on suuri ja hidas työ — on taas jo esiintynyt oivalluksia, jotka kirjoja luokiteltaessa olisi otettava huomioon. Ei ole kauan siitä, kun luokitusjärjestelmästä

etsittiin turhaan adekvaattia paikkaa relativiteettiteorialle, radioaktiivisuudelle ja lentokoneille. Uudempiä ongelmia ovat olleet avaruusmatkat ja ATK. Luokitusjärjestelmä sen vuoksi helposti tuntuu pian syntyneensä jälkeen jo vanhentuneelta.

Tämä ei ole ongelmien ainoa syy. Kirjaston luokitusjärjestelmä on tehty *kirjojen* luokittamista varten. Kirjat ovat luovan hengen tuotteita, eikä niiden sisällön voi odottaa vaikeuksitta sopivan mihinkään järjestelmään. Itse asiassa kirjat voivat pakottaa muuttamaan järjestelmiä. Jokaisella kirjoittajalla on oma tapansa hahmottaa maailmaa, ryhmitellä asioita ja valita esityksensä kohteet. Luokittelijan näkökulmasta tämä voi olla epäadekvaatti, vanhentunut tai yllättävän uusi, mutta kirjalle on löydettävä paikka. Kirjan laatuun, muotoon ja kokoonpanoon liittyvät luokitusongelmat lienevät jokaiselle kirjastonhoitajalle tuttuja.

Sanottu ei merkitse, etteikö luokituksen kehittäminen entistä adekvaatimmaksi olisi tärkeätä ja käytännössä myös välttämätöntä. Filosofialla on tässä työssä oma tehtävänsä. Desimaaliluokituksen rakenne epäilemättä perustuu vanhentuneelle näkemykselle tieteestä ja kulttuurista — ja kuitenkin se on Deweyn muodossa vain vähän toista sataa vuotta vanha. Sitä on kehitetty ja kehitetään. Aivan uuden järjestelmän luominen ja läpivieminen Suomen kirjastoissa edellyttäisi tehokkaan organisaation ja huomattavasti aikaa. Kun tämä työ olisi tehty, uusi järjestelmä saattaisi olla uudistamisen tarpeessa.

Nämä ajatukset eivät kuitenkaan tee minua toivottomaksi. Käsitykseni mukaan kirjaston luokituksen vaikutus maailmankuvaan ja todellisuuden hahmottamiseen on suhteellisen pieni. Yksityinen kirja, löytyi se mistä luokasta hyvänsä, voi vaikuttaa enemmän; sen lukeminen voi merkitä käännekohtaa yksilön elämässä ja ajattelussa.

Luokituskaavio on tavallisesti kirjastossa nähtävissä, useinkin yhdessä luokkien sijoitusta esittävän kartan kanssa. Tämä on kirjojen löytymisen kannalta tärkeää. Mutta luokituksen ohella kirjastossa voisi olla nähtävissä vaikkapa yleiskaavio tieteiden järjestelmästä. Kirjasto voi myös sijoittaa näkyviin maailmankuvan rakennetta ja kehitystä koskevaa kuvallista ja muuta aineistoa. Niitä on helppo tarpeen vaatiessa uudistaa ja korjata. Ne voisivat olla omiaan inspiroimaan ajatuksia ja herättämään kysymyksiä. Erilaisia aktiivisen kirjastotoiminnan muotoja voisi kokeilla. Tällaisiin kokeiluihin voi ryhtyä *itse* ja *nyt*, luokitusjärjestelmästä riippumatta.

Raili Kauppi